

Според Льохел (Löchel, 1995, с. 30) представата за ТР не е чужда на А. Смит, макар той да не използва понятието “експлицитно”. За Смит степента на разделението на труда в едно общество зависи от широчината на пазарите: “Така, както възможността за размяна е повод за разделението на труда, така и обхватът на тази възможност, т.е. големината на пазара, ще ограничи нивото на разделение” (Smith, 1976 (1776), с. 19). Възниква въпросът кое е онова, което задържа разширяването на пазарите, а оттам - и растежа на продуктивността. Смит обвързва големината на пазара с условията за размяна. Колкото по-неблагоприятни са те, толкова и търгуваните количества ще са по-малки, и обратно: “В самотните къщи и много малки селца, които са разпръснати в такива пусти земи като планинските области на Шотландия, всеки фермер трябва сам да е месар, хлебар и пивовар за своето собствено семейство.” (Smith, 1976 (1776), с. 255). Според Смит факторите, определящи условията за размяна, са транспортните разходи, утвърждаването на всеобщ еквивалент и географските дадености (Smith, 1976 (1776), с. 20). Макар тук да може да бъде открита стъпка в посока на ключовата в новия институционализъм концепция за трансакционните разходи, аргументът не е завършен. Норт възразява, че в историята са познати случаи на свиване на пазарите при постоянни и дори спадащи транспортни разходи (не разрушаването на добре планираните и построени римски пътища води до замирането на интензивната преди това търговия в империята, а изчезването на единната политическа система и свързаното с нея ефективно налагане на правилата и законите в обширната територия (North, 1987, с. 420)⁸. Дори да допуснем, че транспортните разходи са основен фактор за големината на пазарите, би следвало местните предприятия да бъдат винаги монополисти (Stigler, 1951, с. 185). Някои класически икономисти прибягват до закона за народонаселението за обяснение на границите пред разширяването на пазарите и икономическия растеж: все по-голямото нарастване на населението и намаляващият пределен продукт в земеделието ще доведат до относително увеличение на цените на земеделската (спрямо промишлената) продукция и на нейния дял в националния доход въпреки разширяването на индустриалния сектор. Капиталовата печалба в индустрията ще намалее толкова, че по-нагаташни инвестиции ще бъдат нерентабилни (Helmstaedter, 1980, с. 478, цит. по Eissrich, 2001, с. 139). И наистина, разрешаването на противоречието в рамките на класическата парадигма относно съществуването на дългосрочни равновесни състояния на икономически растеж или дори спад

---

⁸ Понижаващите се нива на транспортните разходи в глобален план през последните десетилетия ги правят непригодни за обясняване на разликите в икономическото развитие на богатите западни държави и Третия свят (пак там).